

T ê k o ş e r

Hejmar 42

Kanûn 1988

Revue trimestrielle kurde

N° 42

Driemaandelijks Koerdisch

Têkoşer : Kovara Têkoşer, yekitiya Karker û Xwendekarên Kurd li Beljika
Navnîşan : rue Bonneels, 4 - 1030 Bruxelles
Navnîşana Postê : B. P. 33 - Zellik
Tel : 02/230.89.30
Buha : 50 F.B.
NO bankê : 426-3144071-85 - K.B. - Belgique
Berpirsiyar : M. Nezih Yalçın
Komita niviskariyê : Derwês, Nezih, Pervin

N a v e r o k

Dr Nûreddin Zaza wefat kir	Pervin	3
Nijadkujîya kurdî li Parlemanta Ewropa		4
Rêzimana kurdî (XV), Tewandin (2)	Celadet Bedir Xan û R. Lescot	5
Sêwiyên cihanê	Jean Pascal Zanders	10
Diroka Kurdistanê di Ansiklopêdiya Islamê de (XV), Zargotin û bêje		14
Cirokeke xeyalî : Nedi û Danestan	S. B. Sorekli	20
Helbest : Verşandin, Xwendin	Ş. B. Sorekli	22
Têkdana nexşeya Kurdistanê		23
Mesele û metelokên kurdî	Berhevkirin : O. û C. Celil	24
Xebata me		26

S o m m a i r e

Décès de Dr Nouredine Zaza	Pervin	3
Le génocide kurde au Parlement Européen		4
Grammaire kurde (XV), La déclinaison (2)	Dj. B. Khan et R. Lescot	5
Les orphelins de l'univers	Jean Pascal Zanders	10
L'histoire du Kurdistan dans l'Encyclopédie de l'Islam (XV), Folklore et littérature		14
Une histoire imaginaire : Nedi et Danestan	Ch. B. Sorekli	20
Poèmes : Nausée, Lecture	Ch. B. Sorekli	22
Destruction de la carte du Kurdistan		23
Proverbes kurdes	Recueil : O. et Dj. Djelil	24
Nos activités trimestrielles		26

I n h o u d

Dr Nouredine Zaza is overleden	Pervin	3
De genocide op de Koerden in het Europees Parlement		4
Koerdische spraakkunst (XV), De verbuiging (2)	DJ. B. Khan en R. Lescot	5
De wezen van het universum	Jean Pascal Zanders	10
De geschiedenis van Koerdistan in de Encyclopedie van de Islam (XV).		14
De folklore en de literatuur		14
Verhaal : Nedi en Danestan	Ch. B. Sorekli	20
Poësie : Walging, Lektuur	Ch. B. Sorekli	22
Schending van de kaart van Koerdistan		23
Koerdische spreekwoorden	Verzameling : O. en Dj. Djelil	24
Onze driemaandelijke activiteiten		26

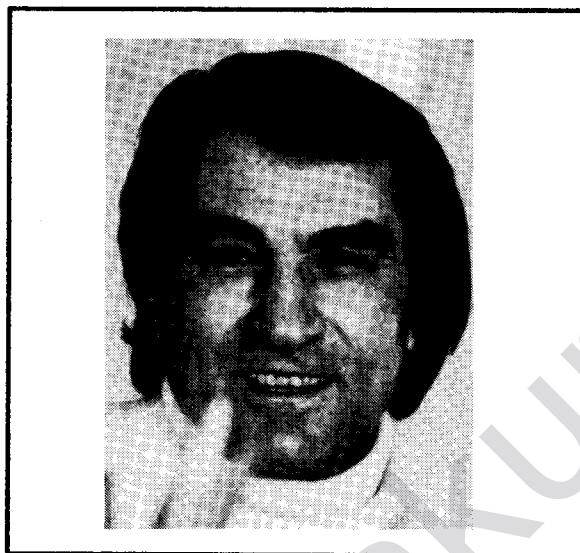
ISSN 0773-3887

fppb

Membre de l'Union des Editeurs de la Presse Périodique

Nûreddîn Zaza wefat kir

Pervin

Edi hemî xwendevan dizanin ku Dr Nûreddîn Zaza di 7.10.88 de, li Lozanê, Sulss, wefat kir, xwe gihand rêza ronakbirên ku, weka wî, di destpêka vê sedsalê de ji stema (zulm) Atatürk re-riyan û pena bûn (iltica kir) Sûriyê û, li wê derê, yan li Ewropa, piştî xebateke giran û bê dawî, yek bi yek vemirin û dilê me birdindar û şikestî hist.

Hemî rojanme û kovarên kurdî vê bûyera gelek xem-gin weşand û li ser jîna Nûreddîn agahdariyan dan.

Ji bo ku kovara me sê mehî ye, mixabin, em di vê agahdariyê de dereng man. Loma, em pêwîst nabînin ku em bi hûrî li ser jîna Nûreddîn rawestin. Lê, bi vê hincetê (munasebet), min dixwest ku ez van çend

higotinên jêrin binivîsim :

Dema ku Nûreddîn dijiya, gelek kêr Kurd pêwendiyên xwe pê re dikirin, lê piştî mirina wî hemî rojname û kovar li ser xebata wî ya gelek hêja û stem û êşkenceyên ku wî di zindanên cihê de kişandi bûn nivîsin. Ev tişt ji bo Cigerxwin, Kamuran Bedir Xan û yên din jî ewha bû. Dibe ku ev dûrketin ne bitenê sûcê Kurdan be, lê yê van ronakbiran bixwe, ku nizani bûn xwe nêzîkî wan bikin, be. Lê tiştê ku her gav min gelek dêşine ew e ku dema ku ronakbirek di jîyanê de be, yan em bicarek xwe jê dûr dixin û behsa wî nakin, ango wî dikin "tabû", yan jî em bitenê rexneyên gelek hişk lê dikin, ango tu tişteki pozitif di xebata wî de nabînin. Lê piştî mirina wî, em jî xeynî aliyên wî yên

baş nabînin ! Em pesna wî û xebata wî dikin ! Ev yek dil û moralê ronakbiran gelek dişikine, ji bo ku ew xwe tenê, ji gelê xwe dûr, dibîne û tu feyde ji xebata xwe nabîne.

Tu xebat, eger ew rêzani yan çandî be, bê piştgiriya gel û nêzîkbûn û hezkirina hevalan tama wê tu neye. Ez vê yekê ne ji bo çîrisina navê vî hundermendî yan vê şexsiyetê dibêjim. Lê gava ku gelê me xwedî li kesên ku temenê (umr) xwe dane pîrsa kurdî û ku bi saya ês û şewata dilê xwe tiştan diafirinin dernakeve, ew di tenhayiya xwe de hêdi hêdi vedimirin û tam di jînê de nabînin. Geşbûna tevgera me girêdayî geşbûna dilê me ye.-

Nijadkujiya Kurdi li Parlementa Ewropa

Di mêjuya (Tarix) 14/9/88 Strasbourg, nijadkujiya Kurdi ji pirsra Kurdi re xwest. Em de, Parlementa Ewropa, di li Kurdistanê Iraqê, bi xurti li jêr metnê vê protêstoyê bi civina xwe ya giştî de, li mahkûm kir û ditina çarekê Ingilizi diweşinin.

RESOLUTION

on the Iraqi offensive against the Kurds

The European Parliament,

- A. whereas, after the cease-fire between Iran and Iraq, the Iraqi army is pressing ahead with the extermination of the Kurdish population of Iraq,
- B. whereas these attacks against the Kurdish people have resulted in the slaughter of thousands of civilians and the destruction of thousands of Kurdish villages,
- C. having regard to the fact that Iraq is using chemical weapons to exterminate the Kurdish population and this has led to the atrocious deaths of thousands of civilians and verges on genocide,
- D. having regard to the mass exodus forced on the Kurds from the North of Iraq, who have fled to Turkey,
- E. shocked at the attitude of the Government of Iraq, which is deliberately ignoring the warnings and condemnations of the international community calling on it to abandon the use of chemical weapons,
- F. having regard to the results of the inquiry conducted at the request of the United Nations,
- G. whereas actions of this kind cannot be passed over in silence without detriment to international law and order,
 1. Condemns the repressive means used against civilian Kurdish populations in Iraq and, in particular, the use of chemical arms;
 2. Requests the parties in dispute to put an end to the hostilities and to seek a negotiated solution to the Kurdish problem taking into account the respect of human rights;
 3. Calls on the Council and the Member States of the European Community to take immediate steps to suspend all arms shipments to Iraq as well as all exports of chemical substances or equipment which could be used to produce chemical weapons;
 4. Calls on the Member States of the Community, acting in cooperation with the Government of Turkey and humanitarian organizations, to provide all possible assistance to the Kurdish refugees;
 5. Instructs its President to forward this resolution to the President of the Foreign Ministers meeting in political cooperation, the President of the Commission, the Heads of State and Government of the Member States and the Iraqi authorities.

Rêzimana Kurdî

(Zaravê Kurmancî)

- XV -

Mir Celadet Bedir Xan û Roger Lescot (*)

V. Tewandin (2)

Tewandina nav di rewşa ne binavkiri de

120. Tewandina gotinên ku bi dengdêrekê diqedin.

Paşdanina pêskerên awayî di gotinên ku tipa wan a dawîn dengdêrek e, diyarbûneyên (hadîseyên tebiî) ku ji pîrr nêzîk de ewên ku me ji berê li ser parekan lêhûrnêri bûn (li pişk "fes" IV binêre) tinin bîra me derdixîne. Divê ku em pêşan bidin ku, di vê rewşê de ji, teşeyên (awa, şikl) hev-girti bi awakî gîstî ji teşeyên biservehatî (muntazam) çêtir tîn girtin (tên tercih kirin), her gava ku bikaranîna wan mumkun be.

Nîşank I. Tu awayekî hev-girti nayê pejirandin (qebûl kirin), dema ku rengdêreke

(sifet) pêsker, nebinavkiri, pîrskerî yan jîmarin were pêşiya gotin (li bend 115, perçeya siyemîn binêre).

Nîşank II. Di vajayê (eks) rewşa tebiî de, di rewşên weha de, paşdanina pêskera -o ya awayê bangî yê nêr bo gotinên ku bi dengdêrekê diqedin bi awakî gîstî nabe sedema xuyabûna dengdêreke girêdanê yan diyarbûneyeke hev-girtinê. Rasthatîna du dengdêran, ku encama (netîce) ragihandina vê -o'yê bi gotinên bi a, e, ê, o ye, weka tebiî hatiye pejirandin. Ango ev y ji piştî û, di navçeyên ku tê de ev deng û (wî) tê bi lêv kirin de, gelek pêwîst e (li bend 20 binêre).

Ji alîkî din, û ev îstîsnayêke din a rêzîkên (qalide) gîstî yê girêdanên ahengi ye, pêskera -ino ya awayê bangî yê gelejmar yê her du zayendan (cîns) xwe dispêre n, ne ye yan w, dema ku ew xwe radigihîne gotineke ku bi dengdêrekê diqede.

121. Gotinên bi -a û -e.

Di awayê têrkerî yê her du jîmaran de, dengdara girêdanê y ye; teşeyên hev-girti -ê, ji bo gelejmar, didin û -an ji bo her du zayendan. Di awayê bangî de, hev-girtin bitenê ji bo gelejmar tê pejirandin. -

(*) Grammaire kurde, Librairie d'Amérique et d'Orient, Paris 1970. Wergerandin: Pervin.

1) Gotinên bi -a

	Nêr Nişe : zava		Mê Nişe : çira	
	Teşeya biserve-hatî	Hevgirtin	Teşeya biserve-hatî	Hevgirtin
Têrkera yekejmar Bangê yekejmar	zavayî zavao	zavê	çrayê çirayê	çirê çirê
Têrkera gelejmar Bangê gelejmar	zavayan zavanino	zavan zavano	çirayan çiranino	çiran çirano

2) Gotinên bi -e

	Nêr Nişe : pale		Mê Nişe : perde	
	Teşeya biserve-hatî	Hevgirtin	Teşeya biserve-hatî	Hevgirtin
Têrkera yekejmar Bangê gelejmar	paleyî paleo	palê	perdeyê perdeyê	perdê perdê
Têrkera gelejmar Bangê gelejmar	paleyan palenino	palan paleno	perdeyan perdenino	perdan perdeno

Nişank I. Dema ku hin serenavên bi e, weka Franse, Sûriye, Tirkiye, awayê têrkera wan biserve-hatî be, e'ya wan a dawîn bi rasthatina y'ya girêdanê bi a dirêj dibe. Bi vî awayî : Fransayê, Sûriyayê, Tirkiyayê. Teşeyên hevgirtî : Fransê, Sûriyê, Tirkiyê ji tên pejirandin. -

Nişank II. Avabûna ku bi hevgirtina awayê têrkera ye yekejmar yê navên nêr ku bi -e yan -a diqedin dibe, bi rastî bitenê rewşeke taybetî (xusûsî) ya rêzika benda 114 ye.

e'ya dawîn bi e tê guhertin. Di awayê têrkera de, hevgirtin bitenê di yekejmarê de tê pejirandin; ew -ê, ji bo her du zayendan dide, û bi vî awayî teşeya gotinê neguhertî dihêle. Di awayê bangî de, teşeyeke hevgirtî di gelejmarê de tê pejirandin.

122. Gotinên bi -ê.

Dengdara girêdanê y ye;

	Nêr Nişe : malxwê		Mê Nişe : dê	
	Teşeya biserve-hatî	Hevgirtin	Teşeya leiserve-hatî	Hevgirtin
Têrkera yekejmar Bangê yekejmar	malxweyi malxwiyi malxwêo	malxwê	deyê diyê deyê diyê	dê
Têrkera gelejmar Bangê gelejmar	malxweyan malxwiyan malxwênino	malxwêno	deyan diyan dênino	dêno

123. Gotinên bi -î.

Dengdara girêdanê hergav

y ye; îya dawin bi î tê guhertin. Hevgirtin bitenê di awayê têkerî yê nêrê yeke-

jmar (ew teşeya gotinê ne-guherti dihêle) û awayê bangî de mumkun e.-

	Nêr Nişe : rêwî		Mê Nişe : kebanî	
	Teşeya biservehati	Hevgirtin	Teşeya biservehati	Hevgirtin
Têkera yekejmar Bangê yekejmar	rêwiyî rêwîya	rêwî	kebanîyê kebanîyê	
Têkera gelejmar Bangê gelejmar	rêwîyan rêwîninno	rêwîno	kebanîyan kebanîninno	kebanîno

124. Gotinên bi -û û -o.

Di awayê têkerî de, dengdara girêdanê bi awakî gîstî w ye (di hin peyvikan de y ye. Li bend 19-20 binêre); li ber w, îya dawin

bi î tê guhertin; o tu guhertin nabîne. Bikaranîna y, weka dengdareke girêdanê, dengdêra dawin û yan o neguherti dihêle. Di peyvikên Rojhilatê de, y'êke girêdanê di awayê bangî yê

gotinên nêr ên bi -û de xuya dibe. Di awayê bangî yê gelejmar de, bitenê hevgirtinên gotinên bi -û û -o, û di awayê bangî yê yekejmar û gotinên nêr ên bi -o de tîn pejirandin.

1) Gotinên bi -û.

	Nêr Nişe : rû		Mê Nişe : xwesû	
	Teşeya biservehati	Hevgirtin	Teşeya biservehati	Hevgirtin
Têkera yekejmar Bangê yekejmar	riwî rûyî rûo rûyo		xwesiwê xwesûyê xwesiwê xwesûyê	
Têkera gelejmar Bangê gelejmar	riwan rûyan rûninno	rûno	xwesîwan xwesûyan xwesûninno	xwesûno

2) Gotinên bi -o.

	Nêr Nişe : zaro		Mê Nişe : co	
	Teşeyên biservehati	Hevgirtin	Teşeyên biservehati	Hevgirtin
Têkera yekejmar Bangê yekejmar	zarowî zaroyî zaroo	zaro	cowê coyê cowê coyê	
Têkera gelejmar Bangê gelejmar	zarowan zaroyan zaronino	zarono	cowan coyan conino	cono

125. Gotinên ku kîteya wan a dawîn -î distine.

Diyarbûneyên ku ragihan-

dina pêskerên awayî bo van gotinan ava dikin eynî yê n ku li ser parekan, li jar, hatin nişan dan in (bend 109).-

Pêsgotî : Bav harsim (tiryê ne gihayî) dixwê, dranên kur disekihin.-

VI. Tewandin

Tewandina nav di rewşa nebinavkiri de

126. Awayê kirdeyî

Nav bitenê parêkê distine, bê ku tu pêskereke din bistine.

a) Nêrê yekejmar

Mirovek (mirov)
Hespek (hesp)

b) Mêya yekejmar

Dotmamek (dotmam)
Mehinek (mehin)

c) Gelejmarê her du zayendan

Mirovin
Hespin
Dotmamin
Mehinin

127. Awayê têrkerî

Pêskerên ku xwe radigihînin pareka gotina ku pasdanîkirî bûye ew in ku ewê bi awakî gîstî xwe bigihînin navê binavkiri.

a) Nêrê yekejmar : -î

Ez mirovekî dibînim.
Ez hespekî dikirim.

b) Mêya yekejmar : -ê

Ez dotmamekê dibînim.
Ez mehinekê dikirim.

c) Gelejmarê her du zayendan : -a

Ez mirovina (hespina, jî-nina, mehîna) dibînim.

Nîşank I. Pêskera -a ya têrkera gelejmar pêskera tebiî -an ku n'ya wê ne ketiye bixwe ye.

Nîşank II. Navên ku di rewşa mutlaq de ne nikarin bikevin awayê bangî.

Nîşank III. Di peyvika Hevêrkan (Tor Abdîn) de, teseyeke gelek taybetî (xusûsi) ya awayê têrkerî yê gelejmar, a navên nebinavkiri, hat ditin. Ew encama (netice) ragihandina pêskereke -î bo pareka navê nêr û -ê bo ya navê mê ye. Ew weka awayê gîstî, lê di rêzayê (mana) perçeyî de, tê bi kar anîn.

Nîşe :

Avîne bide min (hinek av bide min).

Gostî bide min (hinek

gost bide min).

Di peyvikên din de tê gotin :

Nîşe :

Avê (yan av) bide min.
Gostî (yan gost) bide min.

Nîşank IV. Di peyvikên ku pareka nebinavkirinê -in (li bend 110 binêre) bi kar naynin de, dawîneya -ina ya awayê têrkerî yê gelejmar bi avahiyên jêrin tê guhertin :

Ez hinek hespan dibînim : ez hespina dibînim.

Yek caran ez diçim nêçirê : ez carina diçim nêçirê.

Ev bikaranîna taybetî ya **yek** di gelejmarê de bitenê jî bo awayê têrkerî tê peji-randin. Tucar nayê gotin : yek hesp yan yek car dêlva hespin û carin.

128. Hebûna pêskereke awayî dikare bibe sedema ketina dengdêra pareka nebinavkirinê. Wê gavê, em van teseyan dibînin :

Hespekî, dêlva hespekî.
Mehînkê, dêlva mehînekê.
Mirovna, dêlva mirovina.

Lê ev girêdan ne her gav mumkun e. Bi vî awayî, di rewşa **mehîn** de, meriv nikare bêje mehîn'na, dêlva mehîna. Bi rasti, teşeya hev girti mehîn'na ewê bi neçarî (icbarî) mehîna bide, ji bo ku di kurdî de dûbarebûn (tekrar) nayê pejirandin (li bend 64 binêre); êdî ne mumkun e ku meriv awayê têrkerî yê gotina di rewşa nebinavkirî de ji awayê wê ya têrkerî ya di rewşa binavkirî de cihê bike (mehîna

dêlva mehînan). Ji bo sedemên weha jî, awayê têrkerî yê yekejmar yê **çêlek**, **mirîşk**, û hwd. ewê her gav di rewşa nebinavkirî de bibe çêlekekê, mirîşkekê, û hwd., û tucar nabe çêlekê yan mirîşkê, û hwd.

129. Tewandina gotinên bi **-a**, **-e**, û hwd., di rewşa nebinavkirî de, tu taybetiyekê dariçav xuya nade. Bi rasti, têr dike ku meriv pêşkerên awayî yên pêwist

ragihîne van gotinên ku parêka wan a nebinavkirinê ji berê de heye (li bend 103 û yên pastir binêre).

Nîşe :

Paleyekî (yan palakî, palêkî, palekî), awayê têrkerî yê yekejmar (ji pale).

Cowekê (yan coyekê, cokê), awayê têrkerî yê yekejmar (ji co).-

I 30. Nexşeya biranînê.

	Nêr	Mê
Kirdeya yekejmar	Mirovek Hespek	Dotmamek Mehinek
Têrkerî yekejmar	Mirovekî Hespekî	Dotmamekê Mehinekê
Kirdeya gelejmar	Mirovin Hespin	Dotmamin Mehînin
Têrkerî gelejmar	Mirovîna Hespîna	Dotmamîna Mehînîna

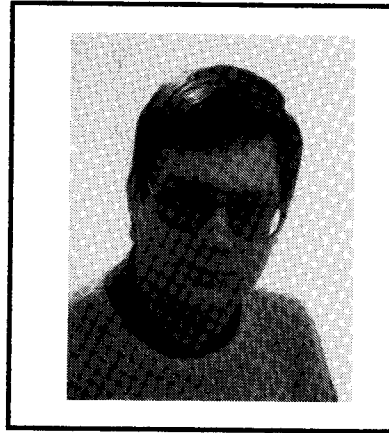
Pêşgotî : Malê dinê qloçê mêran e.

Dûmahî heye

Sêwiyên cihanê

J. P. Zanders

Pêsgotina Têkoser

Têkoser biryar da ku isal û di sala wêbê de filmeke vidêo ya belgeyî (dokumentêr) ya gelek hêja, ku li ser nijadkujiya Halabca hatiye çêkirin, li hemî bajarên Beljîka bide nişan dan. Di şeva ku me li Brukselê pêk ani de, hevalê me yê beljîkî, Jean-Pascal Zanders, ku pirtûkekê li ser çekên şimik dinivise, vê axaftina jêrin kir. Em wê li vê derê werdigêrinin kurdî :

Sêwiyên cihanê

Ji sala 1983 heta nuha kaniyên serbixwe dibêjin ku Iraq bi awakî rêkûpêk (mun-tazam) çekên şimik bi kar tîne. Rapporên cihê yê Rêxistina Neteweyên Yekbûyî (O.N.U.) bikaranîna gazên xerdel, neurotoxique û cyanide hydrogène dilniya (tekid) kir. Lê isal encama

(netice) van rapporan mah-kûmkirina vekirî ya Iraqê ji aliyê O.N.U. bû. Ji wê gavê, ev dewlet li çend eniyan gihajt serfiraziyên ku ne dihatin biran. Piştî agirbirina 20'ê Tebaxê, wê hêzên xwe yê leşkerî li Bakur civandin, ji bo êrişeke giştî li ser Kurdistanê. Van hêzan heta iro ji 100.000 kes bêtir ber bi Tirkiye û Iranê qewirandin.

Erişên şimik

Serrê şimik bitenê aliyek ji yê nijadkujiya Kurdên Iraqê ye. Di eyni demê de, gundine seranser hatine tîras kirin, malbat ber bi çolên hişk ên Iraqa navendî hatine sirgûn kirin. Kirinên weha ji aliyê rêxistinên kurdî berê deh salan hatin eşkere kirin, lê mixabin, bê tu encam.

Kurd bawer in ku ev

êrişeke diji wan e. Nişe : Di 13 Gulan 1987 de, serhildanek li Halabca, diji destelatan (îqtidar, otorite) iraqî ku leşker bilez sand wê derê, çêbû. Li gora şahadeta Ali S., pêsmergeyek di tabûra çaremin de, li navçeya Silêmaniyê, ku em di Ilona 87 de rastî wî hatin, pelixandin ewqas xurt bû ku birindar ji nexweşxanan dihatin derxistin ji bo ku sax bên gor kirin. Beşeke giring ji gelheyê re-viya Iranê yan ji xwe gihand rêzên berxwedanê. Şahadeta Ali S. piştê gelek di cih de hat. Bombabarana trajîk a Halabca bi çekên şimik, di Adara buhurî de, xuya ye ku sezadana (cezakirin) dawîn a gelheya ku wêra bû ku pêşwaziya (istiqbal) pêsmergeyên kurd û serbazên (esker) irani, weka azadker, bike û bi vî awayî, careke din, di navbera salekê de, nefreta xwe, li gel êrişa cezadanê ya buhurî, ji bo Saddam Husseyin nişan bide.

Erişên bi çekên şimik diji gundên kurdi bê gûman piştî Adara 1987 gelek caran bûn; lê ew tucar ne gihajtin firehbûna yên Halabca.

Serrê Xelicê

Di rewşên nuh ên bikaranîna çekên şimik de, meriv tisteki herdemî dibîne: Ev çek, gava ku dijmin gengaziyên (wasite) wî yên xweparaztinê yên ferdi yan kollêktîf yan ji yên bersivdayîne tu nebin, tên bi kar anîn. Ev nîşan dide çima ji serrê cihanê yê yekemîn çekên şimik bitenê li Cihana Siyemîn hatin bi kar anîn. Eger meriv bi ittihamên iraqî bawer bike, leşkerê irani jî çend caran van çekan bi kar anîn, lê her gav bi awakî tenha. Meriv dikare texmin bike ku Iran tecrubeyên xwe çêdikir û dibe ku jî sedema encamên wan ên ne baş, wê giraniya xwe da xurtbûna xwe ya moral, yan jî ji bo ku ew jî bombebaranên şimik ên bi rokêtan li ser navendên mezin, ku diji wan wê nikariba tutiştî bikira, ditirsiya. Ev kêmasî bê gûman gelek giring bû. Bi rastî, maskên wê yên gazê û cillên xweparaztinê diji gaza xerdel yan yên neurotoxiques kêmbûn. Lê ew hebin jî, nirxê (qîmet) van destgehan ne dibû, ji bo ku di 40° bêtir de, meriv nikare ji 15 xulekan (daqe) bêtir wan bikîşîne, bê ku jî germayiyê bimire.

Xweparaztina tibbi

Ji bo ku Kurd tucar bi çekên şimik xerik (mijûl) ne bûn, ew hin jî qelstir bûn. Di navbera Adar û Gulan 1987

de, gelek gundên navçeya Silêmaniyê bombebaranên iraqî bi çekên şimik kişandin. Ev hinbûneke xemgîn, hem ji bo sivilan û hem ji bo pêşmergeyan, bû. Ali S. ji me re got ku ev tecrubeyên trajîk ji xelk re hin kir ku nêzîkbûna agir, av yan berf merivan, bi awakî rêjeyî (nisbî) be jî, diji van çekan diparêze. Ji wê gavê, ew xwe diji êrişên gazan bi awakî basît xwe diparêzin: Xwe nêzîkî agirekî dikin û potên şil li ser dev û pozê xwe diguvêşin. Ji derveyî çend maskên gazê, ku ji leşkerê iraqî hatine stendin, ev awayê paraztinê yê ku bêtirin tê bi kar anîn e. Lê diji neurotoxiques û gazên xerdel, ku ji cillan derbas dibin û êrişî çerm dikin, potên şil û heta maskên gazê jî bitenê hinek riyên nefesê diparêzin. Li cihên ku gelek xweydan derdixînin, gaza xerdel li ba Kurdan şewatên gelek giran çêdike.

Saxkirinên birinan hema tu nene. Di navçeyên tenha de, bijîjk (doktor) nayên ditin. Agahdarî û tecrube ji devan digihêjin guhan; hin caran Kurd li ser vê yekê fêran pêktinin. "Lê meriv ji bo zaroke-

ki ku bi awakî ecêb dikuxe çi bike?", dipirse Ali S. bi dengê xemgîn. "Gava ku meriv ne bijîjk be, çawa alî wî bike? Gava ku çavên zarok sor bin, ji derveyî şuştina wan bi ava zelal, meriv çi bike? Çiqas kes hene ku heta vê kirina basît jî nizanin ...?". Ji berê, çara tenê ew bû ku nexweşan bibin nexweşxaneyên Iranê. Lê vê jî pirsên mezin derxistin. Mesafeta ku bi firina çivik ji sed kilometreyan ne dûrtir e, ji sedema çiyayên kaş û şiveriyên ku pir caran bi bombe ne pênc caran dirêjtir dibe. Gelek birindar di rê de dimirin, ji sedema iltihabên birinên ku bixwe ne bitehlike ne.

Erişa vê havînê rewşeke bicarek cihê derxist. Leşkerên hikûmetê Kurdan ber bi Tirkîye û Iranê, ev welatên ku ew jî ji aliyê paraztina mafên mirovî ne bê gûman in, diqewirinin. Inkarkirina Tirkîyê ku ji nav penaberan birindarên gazan hene nahêle ku civaka navnetewî bilez mutexessîsan û dermanên pêwîst bişîne.

Li Iranê jî Kurd zordestiyê dikîşînin, li gel ku di 1979

de ew bi awakî geş beşdar bûn xistina rejîma Sah.

Eger em werin Kurdên Tirkîyê, kovara Newsweek ji kirinên leşkerê tirkî diji serhilên kurd re dibêje "search and destroy" (bigere û imha bike!), û bi vî awayî pratikên amerîkî li Vietnamê tine bira me.

Pelixandina sistematîk a civakeke ku ji 20 milyonan bêtir e vê pirsê derdixîne: Cima civaka navnetewî di dengdanê de dereng dimine? Bersiva tenê heta berê demeke kurt bêdengiyê xurt bû. Serokê kurd ê efsanî, Mustafa Berzani, di 1979 de, li ser textê mirinê, çar salan piştî şikestina serhil-dana kurdi diji Bexdayê, digot: "Em sêwiyên cihanê ne. Bi rastî, tukes li cihanê bi tîştê ku tê serê me mijûl nabe". Bi rastî, nefreta ku di nêzik de hat nîşan dan ji bo awayê ku Kurdên Iraqê pê hatin êrîş kirin, ne ji bo bûyerê bixwe, çêbû.

Serrê şimik û rêaksiyonek navnetewî

Rêzikên (qaide) nuh ên huqûqa navnetewî bitenê gava ku diji menfeetên netewî yan ên çend welatan dernakevin tîst ferz kirin. Ev tîst di bikaranîna çekên şimik di şerrê Xelîcê de hat îsbat kirin. Nuha, ku Iran û Iraq agirbirinê imza kir, cihan ji nîska ve dibine ku Protokola Cenevê bi awakî giran hat pelixandin. Di navbera 1984 û 1988 de, mutexessîsên serbixwe ji Konseya Emniyetê re pênc rapparên giran li ser Iraqê pêşkes kirin, lê diviya ku ew li benda vê havinê biminin

ku navê Iraqê di biryara O.N.U. de bê nivîsin.

Li gel ditineke saf ku iro belav bûye, Protokola Cenevê di 1925 de serfiraziyeke pîrr piçûk ji îdêala bêçekkirinê bû. Ew bêtir çareke nivçe li hemberî parazkerên çekên şimik di nav Civaka Netewî de bû. Kêmasiyên Protokolê ku piraniya çaran tîst tîst tîst kirin ev in:

- Ew bitenê ji bo dewletên imzaker tezyîqek e.
- Gava ku dewleteke imzaker bi çekên şimik ji aliyê dewleteke din a imzaker yan yek ji hevalbendên wê tê êrîş kirin, tatbîqkirina protokolê tê rawestandî "no first use".
- Ne çêkirin û ne embarkirina van çekan qedexe ye.
- Di dawiyê de, tu seza (ceza) ji sûckeran re ne hatiye dayîn.

Di dema şerrê Xelîcê de, valayiyê nuh a huqûqî di rewşeke ku gotûbêjkerên 1925 bê gûman nikarî bûn bixin xeyala xwe, heta di kabûsên xwe yê kirêttirin de, ango ku rojekê dewletek

ewê diji besêke ji gelheya xwe van çekan bi kar bîne, çêbû.

Eger cihan kari bû çavên xwe li ser bikaranîna çekên şimik ji aliyê Iraqê bigire, bitenê ji tîrsa ku soresa îslamî fireh bibe û bigihêje derveyî sînoran e. Rojava ji tehlika ciddî ya birina petrolê ditirsiya û Yekitiya Sovyetî û gelek welatên Cihana Siyemî ji hejana îstiqrara hundirî gelek ditirsiyan. Prestîja Neteweyên Yekbûyî gelek kêmtir bû, berê ji sedema nahezîya herdemî ya Rojhilat û Rojavayê di navbera endamên Konseya Emniyetê de; piştî ji sedema redkirina biryarên Dadgeha Navnetewî yê li ser Nikaragua ji aliyê Dewletên Yekbûyî yê Amerîkayê; û di dawiyê de, ji sedema rawestandîna para amerîkî. Bi van astengên xwe, vê rêxistina navnetewî nikarî bû Protokola Cenevê bê nezelalî tatbîq bike.

Neteweyên Yekbûyî bê çare ne

Dema ku di dawiya 1983 de bijîjkên îngilîz Iraqê bi awakî giran mahkûm dikir,

civîna giştî ya O.N.U., di biryara xwe 37/98D de, izin dida Sekreterê Giştî ku piştî şikayeteke fermî (resmî) bikaranîna çekên şimik ji aliyê mutexessîsên serbixwe bide ditin. Lê diviya ku Perez de Cuellar, bi saya mîrxasiya xwe ya sexsî, ne li gora biryara 37/98D, lê ji bo "sedemên acil ên mirovî", heyeteke mutexessîsan bişîne Iranê, li gel dijîtiya hêzên mezîn. Wê gavê Yekîtiya Sovyetî ji nuh de çekan dida Iraqê û Dewletên Yekbûyî yê Amerîkayê pêwendiyên xwe bi vi welatî re ji nuh de girêdidan.

Ji bo ku Iraq li gel gelek rapporên mutexessîsan, tucar ji bo têkdana (xerakirin) rêzîkên huqûqa navnetewî bi awakî vekirî ne hat mahkûm kirin, serokê Bexdayê bêtir bawer dikir ku wan karî bû, bê seza, şerr bi vi awayî dewam bikin. Lê gava ku 4000 kes li Halabca, di Adara buhurî de, hatin kuştin, xuya ye ku Saddam Husseyî sinora ku ji aliyê civaka navnetewî hati bû pejirandin (qebûl kirin) zêde derbas kir. Mahkûmkirina fermî ya Iraqê di dawîya Heziranê de xebateke hevroyî ya Konseya Emniyetê da dest pê kirin; û vê yekê hişt ku sekreterê giştî, di demeke gelek kurt de, angû di 20'ê Tebaxê de, agirbirinê ji şerkeran re bide pejirandin.

Lê, di navbera Halabca û mahkûmkirinê de şerr ket avantajê Iraqê ku çekên şimik diji Iranê, û piştî agirbirinê diji Kurdan, bi kar dianîn. Di vê demê bixwe de, protêstoyên navnetewî ewqas fireh bûn ku ji bo êrişên nuh, ku bi deh hezaran Kurd qewirandin Tirkiye

û Iranê, cihan ji nişka ve nema îsbatên xurt xwestin û ku tavil sezayên aborî hatin dayîn. Sedema vê guhertina mezîn vekirî ye : Iran nema tehdidekê teşkil dike û, di vajayê vê de, Iraq dibe hêzeke navçeyî.

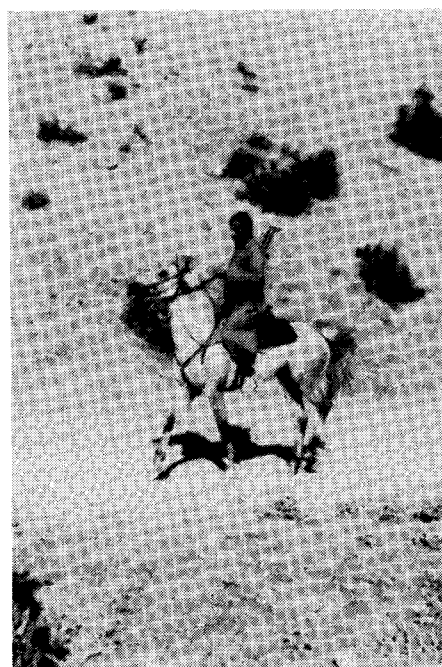
Encamên şerrê çekên şimik li Xelîcê

Destelata (otorîte) moral a Protokola Cenevê tucar ji 50 salan bi awakî ciddî kêrn ne bûye, li gel dîroka wê ya kevnar a nezela. Gelo divê ku em bawer bikin ku rewşa nuh a navnetewî izin dide ku her kes karibe, ji bo sedemên xweparaztinê, bê tehlika sezayê, çekên şimik bi kar bîne ? Dîtineke weha şerîkirina çêkirin û embarkirina wan dixwaze û dikare bibe gaveke giring ber bi klassîkkirina vî celebê çek. Bi rastî, bikaranîna wan dikare di her rewşeke taktîk de bê bir kirin. Bi ser de jî, meriv ji xwe dipirse gelo welatek dikare bi serbestî van çekan diji gelheya xwe bixwe bi kar bîne ? Ji bo ku tu biryar vê rewşê nabîne û ku O.N.U. nikare têkili "şerrên hundirî" bibe. Bi gotinê din, Iraq hem teşe (awa) û hem ji naveroka Protokola Cenevê nerehet kir.

Nuha, herkes firehbûna bela dibîne, nemaze ku birên (fîkr) li ser lihevhatîneke cihanî ya bêçekîrinê li O.N.U., li Cenevê, di vê salê de pêssîmîst bûne. Careke din, xuya ye ku stendina biryareke tevane ji aliyê civaka navnetewî ne mumkun e. Ji nuh de menfeetên din ên pêwîsttir di ufuqê de xuya dibin. Gelek welatên rojavayî - nemaze Fransa ku

dergevana Protokola Cenevê ye û ku divê di rewşeke têkdanê de mudahale bike - karên aborî yê zêrîn di nuhavakirina Iraqê de bir dikin. Tirkiye ji hebûna birindarên "gazîrî" di nav penaberên kurd de înkâr dike, ji bo ku ew ji Iraqê 45% ji petrolê distîne û ku pê re pêwendiyên wê yê bazarganî yê gelek giring hene. Welatên ereb piştgiriya Iraqê ya bê sinor dikin û di îttihaman de komployeke sîyonîst dibînin.

Hin welatên Cihana Sîyemî, ku bi awakî taybetî bala xwe didin çekên şimik, ji sedema serfiraziya Iraqê, bê gûman gihajtine baweriya ku feyda cinayetê heye. Meriv nikarî bû Hiroşîma kurdî yan îranî texeyyul bikira, eger di 1982 de sentrala atomîk ku Saddam Husseyî dest pê kiri bû awa bike bi bombeyên îsraîlî ne hatiba îmhakirin.

Dîroka Kurdistanê di

- XV -

VI- Zargotin û bêje

A- Zargotin (folklor)

Weka li ba hemî gelên ku fêrbûna wan ya dibistani hin kêr pês ve çûye, bêjeya (edebiyat) devkî ya kurdi ava ye û gelek dewlemend e. Prof. O. Viļçevski behsa şinbûna zargotina wê kir. Loma, gelek belge ji aliyê rojhilatzanên biyani hatin berhev kirin û weşandin: A. Jaba, Recueil de notices et récits kourdes, Saint Petersburg 1860; E. Prym, A. Socin, Kurdische Sammlungen, 1890; O. Mann, Kurdische u. Persische Forschungen, IV, Die Mundart der Mukri, Berlin, I, 1906, II, 1909; H. Makas, Kurdische Texte, (Mardin), Leningard 1926; B. Nikitine, Kurdish stories from my collection, di BSOS, IV (1926), 121-38 de; nivîskar bixwe, Quelques fables kurdes d'animaux, di Folklore, XL (1929), 228-44 de; R. Lescot, Textes kurdes, I, Paris 1940, II, Beyrût 1942; Th. Bois, L'ame des Kurdes à la lumière de leur folklore, di Cahiers de l'Est, Beyrût, N° 5 û 6 (1946) de; S. Wikander, Recueil de textes kurmandji, Uppsala-Wiesbaden 1959; D. N. Mac-

Kenzie, Kurdish dialect studies, London 1961-2, cildê 2min.

Kurd bixwe, ji destpêka şerrê cihanê yê yekemin, bir kir ku serwetên zagotini ji pîran yan ji çirokbêj û dengbêjên hoste ku hergav kêr dibin berhev bikin. Berê, mirên Bedir Xan, ji 1932 heta 1946, di kovarên xwe, Hawar, Ronahî û Roja nû de; H. Cindi, E. Evdal, Folkloro kurmanca, Erivan 1936; H. Cindi, Folkloro kormanciê, Erivan 1957. Kovareke gişti di I. M. Resûl, Edebi Folklori kurdi de. Lêkolînewe, Bexda 1970 (li Th. Bois, Connaissance des Kurdes, 117-25 binêre).

Ev dewlemendiya zargotini

berê di pêsgotiyên, metelokên geleri, têxistinî de tê ditin. Kurd hez dike ku pywa xwe bi pêsgotiyên bi wezn û qafiye ku hesteker (hiss) rast a baldanê nişan didin bixemilîne. Pêsgoti kurteyêke xweş a aqilmendiyeke pratik nişan didin. Bi vi awayî bi hezaran pêsgoti hatin weşandin. E. Noel, The character of the Kurds as illustrated by their proverbs and popular sayings, di BSOS, IV (1921), 79-80 de; D.P. Margueritte û Mir K. A. Bedir Xan, Proverbes kurdes, Paris 1938; R. Lescot, Proverbes et énigmes Kurdes, di REI, IV (1937), 307-50, pasê ev metn ji nuh de di Textes kurdes, I, 189-237 de hat weşandin û bêtir kirin, Prampolini, Proverbi

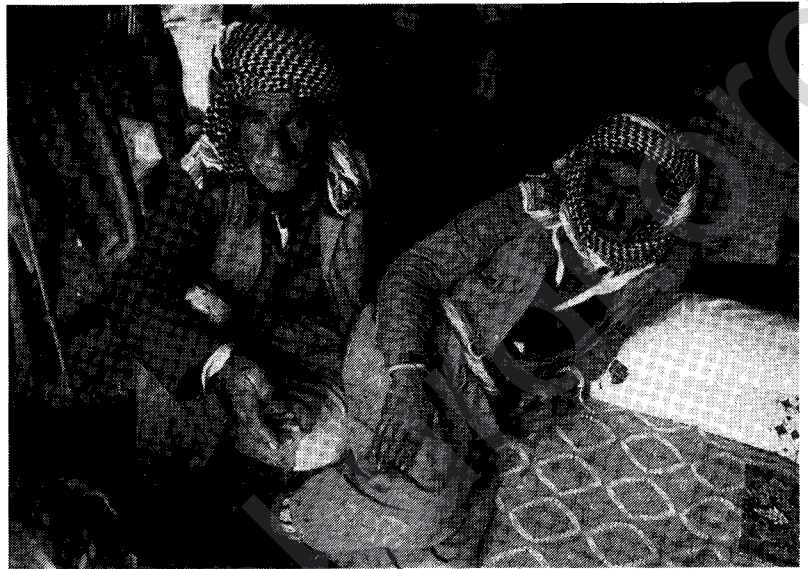

(*) Encyclopédie de l'Islam, 1981. Wergerandin; fransîzî-kurdi : Pervin-

Ansîklopêdiya Islamê de (*)

kurdi, Milano 1963; D. N. MacKenzie, Same Kurdish proverbs, di Iran, JBIPS, VIII (1970), 105-13 de; Ismail Heqî Saweys, oise-i pêşinan, Bexda 1933; Marûf Ciyawok, Hezar bêj û pend, Bexda 1930; Cegerxwin, Gotina pêşina, Şam 1957; M. Xal, Pend-i pêşinan, Bexda 1957; Cemil Kenna, Amsal kurdiyya, Heleb 1957; O. Celil, Mesela û metelokên cimaeta Kurda, Erivan 1969-71, 2 cild; O. Celil, Kurdskie posloviei i pogovorki, Moskov 1972; J. Nebez, Sprichwoerter und Redensarten aus Kurdistan, Munich 1970. Pêşgotiyên ku di Cindî, Folklor, 1957, 249-81 de, di rêzimanên Jardine û Beidar de û di ferhenga Merdûx, II, 1-86 de hatine nivîsin pîrr in.

Jimara stranan, ji aliyê pîrbûn û cihêtiyê, bê dawî ye: stranên dilanê (dilok), ên evinê (lawik) yan ên serr (ser yan delal), stranên kurt ên guhertina dema beharê (serêle) yan a payizê (pahizok), stranên dê ji zarokê xwe re (lori), ên zewacê (hevalê yan serêzavano), stranên şinê (matem) ji (sin yan qewil) Jina roji ya Kurdan ji dergûşê heta gorê û di dirêjayiya rojên wan ên xebata dijwar de nîşan dikin. Kovarên Hawar, Ronahî û Roja nû ji wan sedan weşandin; bi vî awayî ji H. Cindî, E. Evdal, Folklor, 342-474; H. Cindî, Folklor a kormancî, 189-248; û herwe-

ha P. Rondot, trois chansons kurdes, di cah. du Sud, 274 (1945), 817-24 de; B. Nikitine, La poésie lyrique kurde, di Ethnographie, XLV (1945-50), 39-53 de M. Makri, Gûrani ya taranha-ye kordî, Tehran 1951; G. Chalianf, Poésie populaire des Turcs et des Kurdes, Paris 1961; H. Cindî, Kilmêd cimaeta Kardaye Lirikiê, Erivan 1972. Ji derveyî vana, li berhevokên bi notên muzîki ku li jor hatine nîşan dan binêre.

Çirok û kurteçirokên bi Pêşe (ne helbest) bê jimar in û tije xeyal in. Efsane dihêlin ku meriv derdên jinê ji bir bike, çirokên kenokî tije henek in, kenokiyên henekê di rexnekirina kêmasiyên merivan, ên êlên nahez, serokên, olî, weka di fablên

(çirokên lawiran) ewropî yê çaxa navin de herêna (tereddud) nakin. Kurd nemaze pîrr ji çirokên lawiran ku hergav ji wan fêreke moral derdikeve hez dikin. M. Dufresne, di Un conte kurde de la région de So'ort, di JA, 1910, 107-17 de; B. Nikitine û Soane, The tale of Suto and Tato, di BOS, III (1923), 69-106 de; B. Nikitine, Kurdish stories, berhem gbnbixwe, 1926, 121-38; R. Lescot, Textes, I, 2-185; H. Cindî, E. Evdal, Folklor, 1936, 579-651; H. Cindî, Folklor, 1957, 161-88; M. Xaznadar, Aleman kurdi and other Kurdish short stories, Bexda 1969; A. Brunel, Gulusar. Contes et légendes du Kurdistan, Paris 1946; Joyce Blau, Trois textes de folklore kurde, di

Etudes, Bruxelles, VII (1965), 29-50 de; J. Nebez, *Kurdische Maerchen und Volkserzaehlungen*, NUKSE, 1972.

Li ba van celebên piçûk, gelek efsanên pîrr dirêjtir perçeyên bijarte yên zargotîna kurdi ava dikin. Meriv dikare wan di celebên cihê, ku piricar digihêjin hevdu, de rêz bike. Hin efsan bingeha wan sihirbazi ye, weka Memê Alan (Lescot, *Textes*, II, 2-369) yan Sêva Hacê yan Hoznek; hin ji wan teseya (awa, şikl) wan bitenê evîni ye, weka Zelîxa û Fatûl, Leyla û Mecnûn, Siyabend û Xecê, Zembilfiroş, Xursîd û Xawer, Şîrîn û Xoşrew, Şîrîn û Ferhad, Faxîr û Sîtiyê, Manîca û Bijan; di dawiyê de helbestên qehremaniyê (épopée) yên bi naveroka dirokî, weka Dimdim, Julîndî, macerayên Rustem bi Zoraw re, Cihangîr yan Zendeheg û di demeke nuhtir de Nadîr û Topal, Dozdeh Siwarên Meriwan ya Abdul Rehman Baban yan Ezdînsêr Bedîr Xan. Van çirokan navê dengbêjên hoste ku celeba wan dike hunda bibe bilind dikir. Meriv dikare hemî van metnan di berhevokên Mann, Prym, Socin, Cîndî û hwd. de bixwine, û di Th. Bois, *Poètes et troubadours au pays des Soviets*, di *Machriq*, LIII (1959), 266-99 de; nivîskarên cihê, *Kurdiskie épitçeskie pesni skazi*, metn û wergerandin Moskov 1962; V. Minorsky, *The Gûran*, 1943, 75-103; O. C. Calilov, *Kurdskij geroiçeskij epos "zlatorukij Khan"*, Moskov 1967; O. F. Qazî, *Mehr-o-Vafa*, Tebrîz 1966; A. Ayyubian, *Cirike kurde*, Tebrîz 1961; nivîskar bixwe,

Cirik Xec û Siyabend, Tebrîz 1956; Pîremêrd, *Diwanzde siwarê Meriwan*, Silêmanî siwarê Meriwan, Silêmanî 1953; Gêw Mukriyani, *Zembilfiroş*, Hewlêr 1967; M. Mokri, *La légende de Bizan û Manîfa*, Paris 1966; nivîskar bixwe, *Le chasseur de Dieu et le mythe du Roi-Aigle*, Wiesbaden 1967; K. A. Bedîr Xan, A. de Falgairolle, *Le Roi du Kurdistan*, Roman épique kurde, Gap; K. A. Bedîr Xan, Herbert Oertel, *Der Adler von Kurdistan*, Postdam 1937; Cegerxwin, *Serpêhatiya Rewisê Dari*, Şam 1956; J. Blau, *le Kurde de 'Amadiya et du Djabal Sindjar*, Thèse de doctorat du 3e cycle, Paris 1973.

Abdul Rehman Baban yan Ezdînsêr Bedîr Xan. Van çirokan navê dengbêjên hoste ku celeba wan dike hunda bibe bilind dikir. Meriv dikare hemî van metnan di berhevokên Mann, Prym, Socin, Cîndî û hwd. de bixwine, û di Th. Bois, *Poètes et troubadours au pays des Soviets*, di *Machriq*, LIII (1959), 226-99 de; nivîskarên cihê, *Kurdiskie épitçeskie pesni skazi*, metn

û wergerandin Moskov 1962; V. Minorsky, *The Gûran*, 1943, 75-103; O. C. Calilov, *Kurdskij geroiçeskij epos "zlatorukij Khan"*, Moskov 1967; O. F. Qazî, *Mehr-o-Vafa*, Tebrîz 1966; A. Ayyubian, *Cirike kurde*, Tebrîz 1961; nivîskar bixwe, *Cirik Xec û Siyabend*, Tebrîz 1956; Pîremêrd, *Diwanzde siwarê Meriwan*, Silêmanî 1953; Gêw Mukriyani, *Zembilfiroş*, Hewlêr 1967; M. Mokri, *La légende de Bizan û Manîfa*, Paris 1966; nivîskar bixwe, *Le chasseur de Dieu et le mythe du Roi-Aigle*, Wiesbaden 1967; K. A. Bedîr Xan, A. de Falgairolle, *Le Roi du Kurdistan*, Roman épique kurde, Gap; K. A. Bedîr Xan, Herbert Oertel, *Der Adler von Kurdistan*, Postdam 1937; Cegerxwin, *Serpêhatiya Rewisê Dari*, Şam 1956; J. Blau, *le Kurde de Amadiya et du Djabal Sindjar*, Thèse de doctorat du 3e cycle, Paris 1973.

B- Bêjeya nivîskî yan Zanyarî

Li kêleka girseya (kitle) gelê nexwenda, li ba kurdan

hergav komeke bijarte ya ronakbîrên gelek xwenda hebû. Ev yek hîn ji aliyê Ibn El-Esirê Kurd (630/1233), di Kamil (IX, 7-8) de hat nîşan dan û gelek caran di Serefname de û ji aliyê şahidên din ji hat gotin, weka Hacîci Xelîfe (1658) (li Adnan Adivar, La science chez les Turcs ottomans, Paris 1939, 92, 106 binêre) ya rêwî Ewliya Celebî di pirtûka gerrên xwe de (1682), ku bi heq li ber pirtûkxana gelek dewlemend a Abdal Xan, Seigneur kurde de Bitlis au XVIIe siècle et ses trésors (di bin vê seriyê de, li Art de A. Sakisian, di JA., CC XXIX, 1957, 253-76 de binêre) heyran dimîne. Mixabin van ronakbîran tercîh dikir ku berhemên xwe yê zanyarî bi erebî, zimanê Qurânê, eger ev berhem li ser huqûq yan olzanî yan dirokê bana, bî-nivîsîn, weka Ibn Xallîkan, 681/1282, nivîskarê notên jînenîgarîya kesên navdar, yan Abûl Fîda, 672-732/1273-1331, dirok û coxrafyazan; yan ji bi farisî, weka Şerîf Xanê Bidlîsî bixwe di Diroka Kurdan yan Serefname (1005/1596-7) de; û weka Idrîs Hekîmê Bidlîsî jî (926/1520) (li Bidlîsî, Idrîs binêre), ku diroka yekemîn a imperatoriya osmanî; Heşt Bihîst, nivîsî. Helbestvanê mezin ê bi zimanê tirkî, Fuzûlî (1556), weka civakzanê nûjen Zîya Gokalp, dibe ku Kurd bin (li J. Deny, di RMM, LXI, 1925, 3 de binêre), iro jî, gelek helbestvanên bi zimanê erebî: Zehawî (1863-1936), Ehmed Şewqî, mirê helbestvan (1868-1932), Resafî (1875-1945); civakzan Qasîm Emin (1865-1908); nivîskarên roman

Eqad (1889-1964), Muh. Teymûr (1892-1921) û birayê wî Mahmûd (di 1894 de çêbû) hemî ji rayê (esl) kurdî ne. Lê ev dirokzanên ku bi farisî dinivîsîn, weka Muh. Merdûx Kurdîstanî, R. Yasîmî, Ihsan Nûrî, yan bi tirkî, M. N. Dersîmlî yan Yamulki, hemî Kurd in. Eger

têrature kurde (1952), cil-dekî stûr jî 634 rûpelan, piştî pêşgotinekê li ser Kurdistan û Kurdan (3-66) weşand. Wî merhele û teşeyên bêjeya kurdî (69-146) dîanî bira me, paşê, notên giring li ser 24 helbestvanan (147-534) û listeke hinek hişk a 212 nivîskarên din

nivîskarên kevn hemî zimanên mezin ên misilmant: erebî, farisî û tirkî, ji derveyî zimanê xwe yê dayîkî, kurdî, dizanîn û bi wan dinivîsîn, nivîskarên cuhan ên iro zimanên ewropî bi kar tinin: îngilîzî, fransîzî, almanî û heta rûsî, nemaze li Ermenîstanê ku tê de ermenî jî radigihinîn wan. Bi rastî Kurd jî demên kevnar de gelek zimanan dizanîn û di gelek saxan de dinivîsîn. Eynî nivîskar hostatîya xwe di helbest, dirok, zanîstiyên fîzîkî û mîrovî û rojnamevanîyê de bi kar tinin.

Di 1860 de, A. Jaba, di Recueil de Notices et de Récits kourdes, 3-II de noteke kurt li ser heşt helbestvanên bi zaravê kurmançî, ku hema hemî ji Hakkarî bûn, nivîsî. Piştî jî sedsalêkê kêmtir, Eladîn Sicadî li Bexdayê Histoire de la Lit-

(538-58) didan. Lê ew bîtenê helbestvanên mirî yê Iraq û Iranê dide. Ji wê gavê, du berhemên nuhtir yê Marûf Xîznedar, Essai sur l'histoire de la littérature kurde contemporaine (bi rûsî, 1967, 232 rûpel) û Izzeddîn Mustafa Resûl, Le réalisme dans la Littérature kurde (bi erebî, 1968, 236 rûpel), ji derveyî lêhûrnêrî-nên din, pêşveçûna kurdo-lojîyê jî dema Jaba nîşan didin û zanînen me li ser vê bêjeya rojhilatî ku hîn li Rojavayê kêr hatiye nasîn baş temam dikin.

I - Rayên bêjeya kurdî û dema klassîk

Zanîndanê Jaba sedsala XVmin weka dema bişkiybûna helbestvanên pêşîn nîşan dide: Elî Herîrî (1425-95), sêx Ehmed Nîşanî ku bêtir bi

navê Melayê Cizri (1407-81) hatiye nasîn, Mela Ehmedê Batê (1414-95). Ew hevdemê hev bûn. Mir Mihemedê Mukis, ku sernavê wi Feqiyê Teyran e dibe ku pêşiyê wan be (1307-75). Hemî ev mêjû (tarîx) divê ku bân rast kirin û paş de hiştin. Bi راستی, D. N. Mackenzie, di gotara xwe Mela-ê Jizri and Faqi Teyran, di Yad-Name-ye Irani-ye, Minorsky, Tehran 1969 de, bi saya sistema abjad, qenc nişan da ku Melayê Cizri di navbera 1570 û 1640 de û xwendekarê wi, Feqiyê Teyran, di navbera 1590 û 1660 de dijiyan. E navdartirîn Melayê Cizri ye, ku piştî Hafiz (791/1389) û Camî (817-98/1414-92) ku Diwana wi ji 2000 şewane (beyt) yan bêtir bû û ku li ba şêx û mellan, ji ba girseyê bêtir, pirr geleri ma, hat. Ev hergav di dibistanên qurani yên Kurdistanê de tê xwendin û li ser wî tê axaftin, lê metnê wî zor e. Ditinên wî yên sûfîtiya farisi ne. Diwana wi ji aliyê M. Hartmann, Das kurdische Diwan des Schêch Ahmed, Berlin 1904, 1922; Qedri Cemil Paşa, Diwana Melê, bi tipên latini, di Hawar, N° 35-37 metnê ne temam, de; û nemaze weşana xweşik a Şêx Ehmed b. El-Mella Muh. El-Buhti El-Zivingî, El-Akad El-Cewherî fi şerh Diwan El-Seyx El-Cizri, 2 cild, 943 rûpel, Qamişlok, 1377/1958. Di bin metnê kurdî yê ahengkirî de, wergerandina erebî ya gotin-bi-gotin û yeke giştî û narintir, beytên dudu dudu, û di dawiyê de pêşandaneke sûfî hatine dayin. Melayê Batê nemaze bi Mewlûda xwe, ku ji aliyê von Le Coq, Kurdische Texte, Berlin

1903, hatiye nasîn. Feqiyê Teyran, ku helbesteke evîni ya nerm û xemgîn li ser mamosteyê xwe Cizri nivîsi, nivîskarê gelek berheman e, nemaze Dîroka Şêx San'an, ku ji aliyê M. B. Rudenko, Moskov 1965, hatiye weşandin û wergerandin bo rûsî, û ji aliyê Q. F. Qazî, Tebriz 1967 bo Farisî.

Neweyê (cil) piştî helbestvanên ku ji aliyê Jaba hatin gotin bi Ehmedê Xani (1650-1706), ku li Beyazîdê rûnişt, hat nasîn. Ev nivîskrê destana netewî ya kurdî ya navdar Mem û Zîn e. Di vê berhema ku gelek caran hatiye weşandin de, helbestvan destana geleri Memê Alan, ku ji aliyê R. Lescot, Beyrût 1942, û N. Zaza, Şam 1957 hat weşandin, stend û li gora rêzikên (qaide) bêjeyî yên klassîk ji nuh de çêkir û wê bêtir îslamî kir. Ev helbesta ku ji 2655 perçeyên du beytan hatiye ava kirin pirtûka lîmêjê ya rast a neteweyî ya kurdî ye. Eger metnê destana geleri ya Memê Alan

awayên wî yên cihê ku bo almanî, fransîzî, rûsî, rûmanî, inglîzî, ermenî û erbeî hatine wergerandin hebin, helbesta klassîk a Mem û Zîn ji weşanên wê yên cihê hene: Stembol 1338/1920,

Heleb 1947, Hewlêr (Erbil) 1954; wergerandin bo mukri ji aliyê Hejar, Bexda 1960; bo rûsî ji aliyê M. B. Rudenko, Moskov 1962; bo tirkî ji aliyê M. E. Bozarslan, Stembol 1968. Ji derveyî gelek perçeyên şewaneyên ku bi tirkî, erbeî û farisî hatine nivîsin, Ehmedê Xani nivîskarê takaneya (tevayîya gotinên zimanekî) biqafiyê ya erebî-kurdî ye jî: Nûbuhar, ku ji aliyê Yûsuf Ziya El-Dîn, El-Hadiyya El-Hamdidîyya fil lughâ el-kurdiyya, Stembol 1310/1892, 279-97, û ji aliyê von Le Coq, Kurd. Textes, I, 1-47, bi kopî hatiye weşandin. Xwendekar û pasiyê wî di dibistana Beyazîdê de, Ismailê Beyazîdî (1654-1709), ji gelek helbestên kurdî û ferhengê kurmanci-erebî-farisî, Gulzar, hiştine.

Di sedsala XVIIImin de, Seref Xan (1682-1749), ji Cûlamêrgê, ji malbata mîren Hakkari, nivîskarê gelek şewaneyên bi kurmanci û farisî, û Murad Xanê Beyazîdî (1736-1778), xwendiyê

gelek helbestên evîni, hatine ditin.

Di vê demê de jî, lê li saraya waliyên Erdelanê yan li ba sultanên Hewramanê, tofeke çirîsi ya helbestvanên

ku berhemên wan ên evini yan olî bi zaravê gûrani ye xuya bû. Em Ehmedê Textî (nêzîkî 1640) û Sêk Mistefa Besrani (1641-1702), ku Minorsky nuhtir (1760) dibine, bijimêrin. Dibe ku ew hevdemê tofke helbestvanên bi Xanay Qubadî (1700-1759), niviskarê Salawatname, û Mahzûnî (nêzîkî 1783) re be.

Ne mumkun e ku em hemî helbestvanên ku di sedsala XIXmin de dijiyan û ku berhemên wan di navbera her du serrên cihanê de hatin weşandin bijimêrin. Meriv dikare navên wan û lista berhemên wan ku di bêjeyên Xiznedar (218-20) û Resûl (228-32) de hatine gotin bibîne. Li ser helbestvanên bi gûrani, li Minorsky, *The Gûran*, binêre. Hin ji wan bi awakî dirêjtir ji aliyê Sicadî, weka di *Dîroka bêje ya wî* (247-76), Mewlewî (1806-82) de, hatin lêhûrnêrin. Em bala xwe bidin ku mêjuyên ku ji aliyê niviskarên cihê hatine dayin ne hergav weka hev in û em

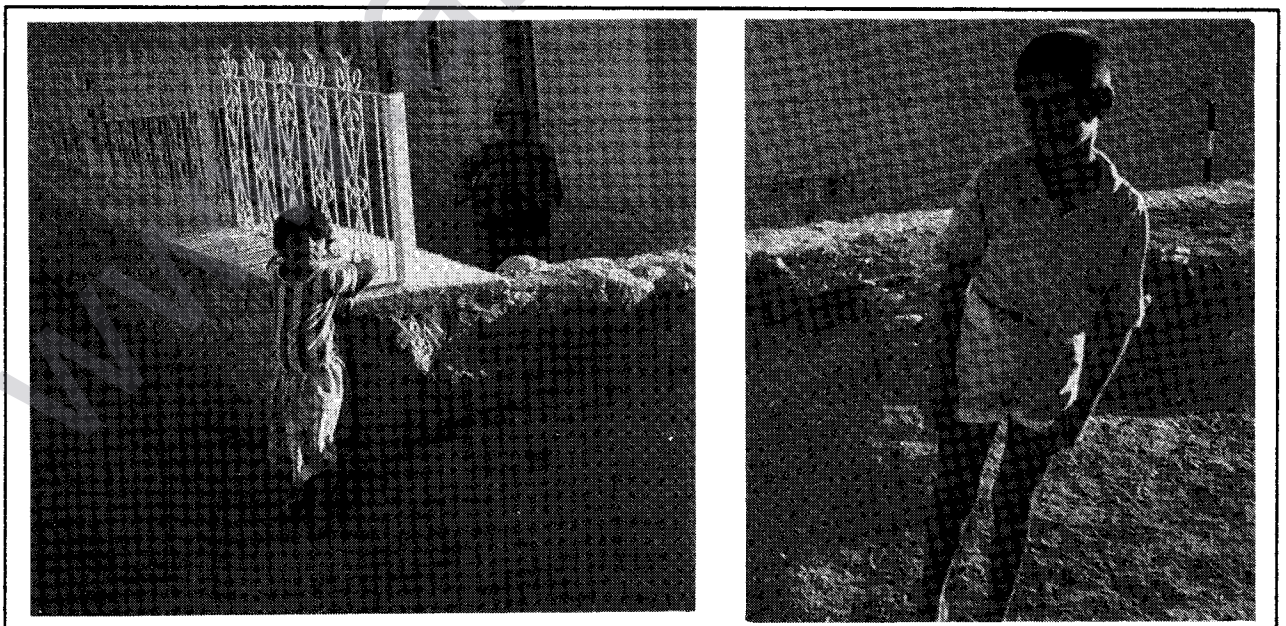
zewaê helbestvanên kurd ji bo ji xwe re bijartina navekî derewin bibinin.

Ji helbestvanên sedsala XIXmin, ku gihandina wan bitenê olî bû, em dikarin nemaze vanan nisan bidin: Nalî (1797-1855), ku gelek gerrîya û şewaneyan (beyt) bi kurdi, farisi û erebî nivîsin, û ku *Diwana wî ya kurdi* li Bexdayê di 1931 û li Erbilê di 1962 de hat weşandin; Salim (1800-66), û Kurdi (1803-49), weşna *Hewlêr* (1961), ku eviniya helbestên wî bi nîstimanperweriyê dibîskive; Mehwiye Neqsbendî (1830-1909) dozînen (nazariyye) sûfi pêşan dide (weşana Silêmanî 1922); bi vi awayî ji, Mirza Rehim Wafai (1836-92; weşana *Hewlêr*, 1951-61; 2 cild), Helbestvanên mezintir in: Hecî Qadir Xoy (1815-92), ku helbestên wî yê nîstimanperwerî hin ji gelek cûhanan germ dikin (weşana *Hewlêr* 1953; Bexda 1960); Sêk Riza Talabani (1842-1910), sûfi û satirik

(rexneya bi henek), hin îro ji gelek geleri ye û şewaneyan bi kurdi, farisi û tirkî nivîsine (weşana Bexda 1935 û 1946; li C. J. Edmonds, *A. Kurdish lampoonist*: Shaikh Riza Talabani, di *JRCAS*, XXII, Cile 1935 de, binêre); Salih Herîq (1851-1907); ê teşeyên kevn û naverokên sûfi (weşana Bexda 1938); Edeb; Evdelah Beg Misbah El-Diwan (1862-1917), *Diwan*, weşna H. H. Mukriyani, Rewandiz 1936, ji aliyê Gêw Mukriyani, *Hewlêr* 1960 û helbestên ku cara yekemîn tîne weşandin, ji aliyê M. Xiznedar, Bexda 1970; ev helbestvanezki narin û romantik e.

Em çend jinên ku rolekê di bêjeyê de lîzt ji nîşan bidin: Mah Seref Xanima Erdelan (1800-47), Sira Xanima Diyarbekrê (1814-65) û Mihrebana Berwari (1858-1905).

Dûmahî heye

Nedî û Danestan

S. B. Sorekli

Sal 2256 bû. Dû şer û cengên sedsalan, pê heznerkirin, stemkarî û ezotiya di nav merovan de, ku bû bûn sedema bêtarên salên dûr û drêj merovên li ser planêta erdê êdî dest ji xwûnmijiyê û neheqiyê berdabûn û li pîraniya beşên cihanê aştî û jiyaneke kêmezêde bê birçibûn hatibûn holê. Edî kesên ku nîkaribûna bixwendina pîr û pîr kêmbû bûn. Ger biçûk yan mezin, li her derê xwendegê vebû bûn.

Li bajarekî biçûk yê hêleke cihanê ku di nivê duwem yê sedsala 20an de beşekî ji "cîhana çarem" dikaribû bihata hesabandin, pîreke bi ûmir mezin, lê li ser xwe di odeyê xanîkî çarqatî de rûniştibû û çirokeke xeyalî ji torîne xwe re digot.

Ci hebû, çi tunebû, di demên kevînar de du welat hebûn. Navê yekî Beran û yê yekî Meraq bû. Serokê welatê bi navê Beran weli bû, feqî bû, Faris bû, pêzan û rêzan bû. Serokê welatê bi navê Meraq boke bû, jêhatî bû, serdar bû, Erebbû, ew jî rêzan û pêzan bû.

Beran û Meraq, torîne minî delalo, bi hevûdin ketin û di şerê heşt salî de milyonek û bêtir merovên hevûdin kujtin, û şer rane-westandin heta ku herdu

welat jî bi dizan ketin derdê. De di nav Beran û Meraq de beşekî welatekî bi navê Danestan hebûye. Dibêjine navê wî wisa hatibûye lêkirin, jî ber ku gelê wî welatî tum didaye, lê qe nedistan-diye. Navê xelkê ev welatê beş bi beş jî Nedî bûye.

De dema Beran û Meraq bi hev ketin, kurê pîrika xwe, Nediyan li hêla Beran hatin hêla Meraq û Nediyan Meraq jî bûn hevalên Beran. Gotinê naxwaze, şêrinê pîrika xwe, ku gellek kesên Nediyan hatin kujtin, bi sed hezaran sirgûn bûn û gundên wan hatin hilweşandin.

De dibêjine, ku helbestvanên Nediyan hin caran navên wek Sêr û piling jî li milletê

xwe dikirine. De çirokek li nîk pîreka te heye, ku têde sêr û piling dibin bindestên rûvî û çeqelan. De êdî nîzanim, ger pêwendiya sêr û pilingên Danestanê bi vê çiroka din re heye, yan na. Li gor vê çirokê sêr û pilingan sêweyên xwe yê sedsalan nîkaribûne biguherin, hema di nav dehl û daristanan de êrişê yê li hamber dikirine û ya xwe bi ser dixistine. Lê dem û dewran tum têtên guhertin. Rojek hatibûye, ku rûvî û çeqelan jî xwe re dranine ku navên SUPERDRAN li wan bû bûye jî hinan kiribûne. Dema sêr û pilingan bi sêweya xwe ya sedsalan êriş dikirine, rûvî û çeqelan hema devên xwe jî hev vedikirine. Berê jî dranen wan tirêjine

bûn, ku Şerif Paşaki wan ji li paş quncikekî maseya peymana aştiyê ê rûnenîsta, loma bûn pizot û ji rêxistinên xwe xweztin ku tîstek were kirin. Berpirsiyarên rêxistinên Nediyan, wan mêrxasan, otobês girtin, û çawa bo şevên roja xwe ya netewî, ku bi navê Nûro, yan Newro, yan Niro dihate binav kirin, derdiketine, yê ku şaş û mat dikirine şêr û piling û di çavên wan de yar û neyar li hev dixistine, heta yekcaran şêr li pêş çavê şêr dibûye rûvî û rûvî dibûye şêr. Dûvre ji nav devên rovi û çaqelan keleboxeke gewravîn derdiketiye, ku herweha navê SUPER, angos : SUPERKELEBOX, lê bû bûye, û ew ji rovi û çaqelan ji xwe re dikirriye. Wisa ji şêr û piling bû bûne bindestên rovi û çaqelan. De êdî nizamim ger pêwendiya çiroka şêr û pilingên Nediyan û vê çirokê bi hev re hebin, yan na. Lê ez serê kurdalê xwe neêşinim, em di sa vegeerî şerê Beran û Meraqê.

Me got şerê heyst salan ê rawestiya, Peymana aştiyê, ronahiya çavên pirika xwe, ê li bajarekî welatekî Arova bihata imze kirin, lê wek hercar Nediyan di sa pîr dabûn, lê tîstek nestandibûn. Tevî ku yek ji grîngtiriyên sedema şerê herdu welatan li ser Nediyan û welatê wan bû ji, ne paşaki wan, ne axeyek, û ne ji serpartiyekî wan li ser maseya imzekirina peymana aştiyê hebû, û ji ber ku, wek min ji şêrinê xwe re got, Nedi û Danestan yek ji sedemên şerê Beran û Meraqê bûn, yek ji bendên yekem yê peymana aştiyê ji ew bû, ku karbidestên herdu welatan Nediyan hev li dij hev bi kar neynin.

Lê Nedi weqa bêçare ji nebûn, delalê Pirika xwe. Ji wan hejmareke ne biçûk li welatên Arova dijîn. De êdî hejmara rast kesek nîzane. Di hin pirtûkan de 50.000 e, di hinan de 500.000 e, di hin arşivan de nizimtir e, di hinan de bilintir e. De van camêran û çêjînan pîr aciz merov li hev dicivandin û dihanîn şevên xwe, wisa ji kes û nekesên xwe li hev civandin û bi sedan otobêsan berên xwe dane ew bajarê Arovi, li kuderê peymana aştiyê ê bihata imze kirin. Berpirsiyarên rêxistinên Nediyan, weqa fidakar, zana û dilpak bûn, ku di cih de li hev kirin, ku hewceya sloganên cuda û alên partîyan bo vê munasebetê nake. Ew ê, 9.000-10.000 ji wan, tev li meydana bajêr bisekinîyana û bi dengekî bangkirana : Em ji hene ! U ji ber ku em hene, divêt di peymana aştiyê de tîstek li ser mafê me ji hebe.

Di meş û civînên wisa de, granbihayê li ber dilê pirika xwe, gellek rojnamevan tên û pirsan dipirsin. De di nav Nediyan Arova de gellek kesên xwendevan û pêzan ji

hebûn. Serekên rêxistinîyan merovek ji nav Nediyan bi-jartin, ku bi 3-4 zimanên Arovi wek zimanê diya xwe dizanibû. Herweha dizanibû li goreyî serên Aroviyan bersivan bide. Dema rojnamevanekî pîrsî : Hûn bo çî, neh-deh hezar ji we li vîr civiyane ? Yê Nedi bizimanekî xweş, bêyî ku biqire, yan biricife, got : Bi hezaran ji me ji ber şer reviyayan welatên Arova, bi sedhezaran ji me li war û welatên din in, gundên me hilwesiyayan, malên me şewitî. Ger ev peymana aştiyê nikare welatekî serbixwe bide me, ger nikare azadiyê bo me misoker bike, bi kêmasî, bila di peymanê de bendek hebe, ku rê bide hemî Nediyan li dervayê Danestanê, da vegeerî warên xwe yê berê. Hûn li welatên Arova ji dibêjin, ku yê biyani divêt vegeerî welatên xwe. De pişt me bigirin, em ji dixwazin vegeerî welatê xwe, pişt me bigirin, ku bila di peymanê de bendek li ser me ji hebe, bo em biçin welatê xwe. Ev merovê, ku dizanibû çawa bi axîfe û ew berpirsiyarên zana û aqil-

mend û ew 10.000 mêrxas
û jinên çê ne tenê dilên
gelên Arova hanin hêla xwe,
lê hejmara wan roj bi roj
bêtir bû û bi hemî sêweyan
alikariya hevûdin kirin, û ji
wî bajari neçûn, ta ku di
peymana aşti de bendek hat
imze kirin : Gundên Nediyan
yên hatinî hilweşandi ê dişa
werin lêkirin, her kesê Nedi

ku iroj ji welatê xwe dûr e,
mafê xwe heye bê gels û
asteng vegere warê xwe.

Erê, berxê pirika xwe !
Tev ku Nediyan welatê xwe
hê rizgar nekiribûn, tev ku
gellek astengên wan hê
hebûn ji, lê li vir cihanê ew
bêtir naskirin û ji wan re li
çepikan xistin. Dişsa û kêf-

xweş bi hezaran ji wan dişa
vegeriyan welatê xwe, bi
xwe re sinet û zanibûna ew
li Arova fêri wan bû bûn
birin û li welatê xwe dest
avêtina gavên nû kirin. De
rabe, sivikê minî delalo,
rabe; dem dema razanê ye !

(VIII. 88)

Verşandin

S. B. Sorekli

Ji çanda hemî gelan hej dikim,
lê ya gelê min bêtir li xweşiya dil tê
û dixwazim zaroyên min bi wê rabin,
lê :
COCA COLA,
RAMBO,
DISCO,
MICHEL JACKSON,
20.000 KILOMETIR DURBUN
û hezar tişt û pirs û merseleyên din
dibin diwar.
Ez baş dîzanim,
zû dereng em ê ji hev biqetin,
tenê û di nav çanda zarokiya xwe de
ez ê bi ser xwe verşim.

Xwendin

Bixwêne !
Pirtûka han.
Li ser welatê me.
Bixwêne, lawê keran, yan, ..

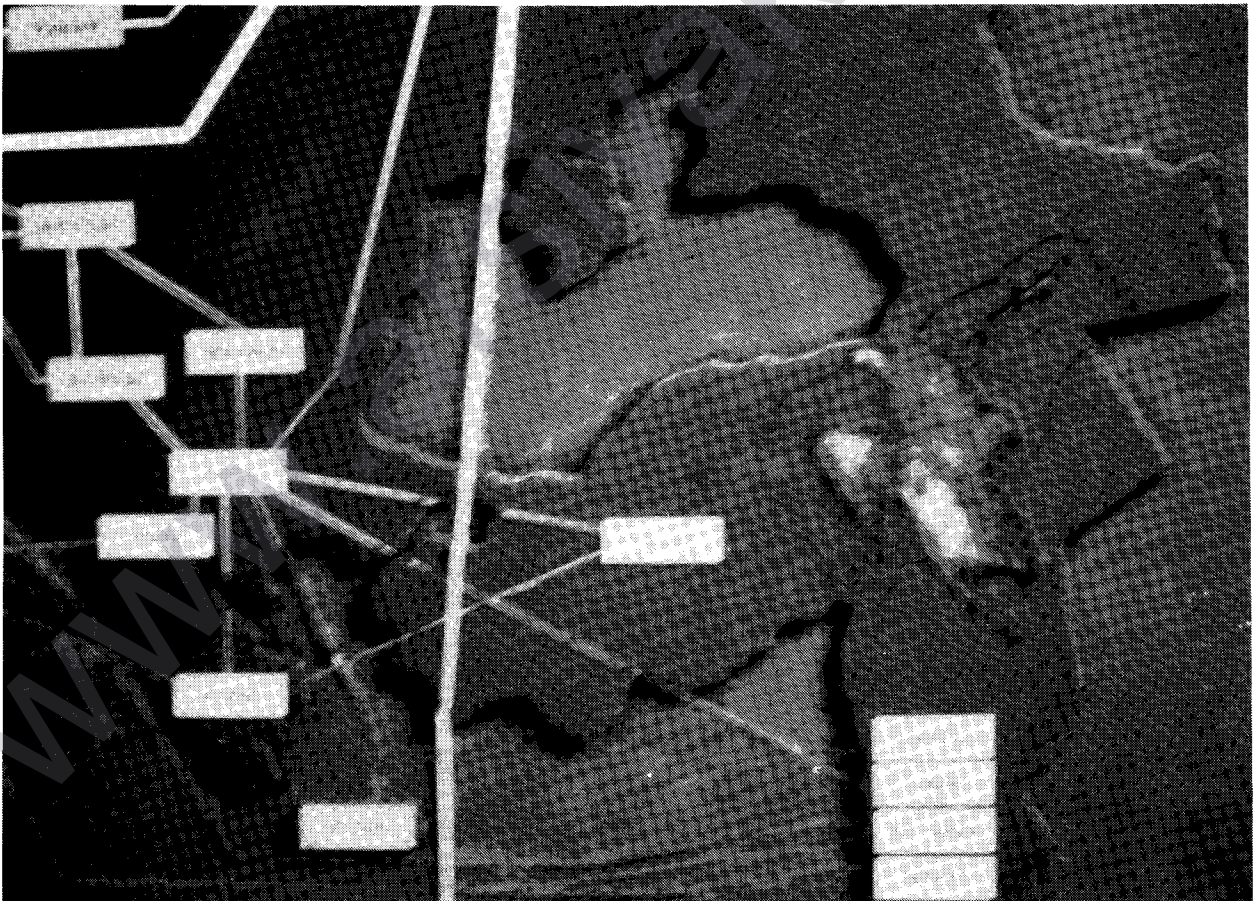
Ci bixwênim ?
Li ser çi ye ?
Naxwazim.
Ne bi zimanê min e.
Ez ê bixwênim,
lê ne ji dil.

Têkdana nexşeya Kurdistanê

Li Brukselê monumaneke mezin bi navê Atomium heye. Ew ji çend gilokên mezin ku awayê atomê temsîl dikin pêk hatiye. Gelek tûrist tên serdana (ziyaret) wê. Di nav yek ji van glokan

de nexşeyeke (xarite) cihanê ya gelek mezin li diwar, li ser xaliyê kesk a xweşik hatiye çêkirin. Weka ku xwendevan li jêr dibinin, Kurdeki bênav nexşeya Kur-

distanê bi pênûs (qelem) di nav ya Rajhilata Nêzik de çêkir. Piştî çend rojan, ev nexşe bi kêr û mîxan ji aliyê (?) ewqas hat têk dan (xera kirin) ku xali bixwe perçe bû.-

Mesele û metelokên kurdi

Bi zaravê kurmanci

Agir ber piyê wî dibe av.

Aqilê sivik - barê giran.

Aşê nezana xwedê digerîne.

Av dikeve cihê teng, deng dide.

Barê aqila, piştta kêmaqila.

Bêje rast, razê rast. Bese minani mirîşka xwe bidî enîşka.

Ber baranê revîm, bin zipikê ketim.

Berf dihele, çiya dimîne.

Caw bû kitan, dew bû derman.

Çeşik mezin bû, disa ker e.

Cilê xwe şil kir beriya baranê.

Cima razê m newala kûr, çima bivinim xewnê dûr ?

Darê di bin xwe da qut meke.

Dar li kewê neket, kew li darê ket.

Defa ber keran e, çira ber koran e.

Dem tiryê tirş şîrîn dike.

Eger tu dixwazi kurê xwe bikî mâr, bike şivan, lê zû bine mal hê nebûye heywan.

Em ne ji malekê ne, lê ji halekê ne.

Ev çav ronahi nade vi çavi.

Ez axa, tu axa, kî golika bibe nav baxa ?

Ez hatime daweta te, tu hati diziya min.

Bi zaravê soranî

Agirê sûrê - le xom dûrê.

Asîni sard ekutê.

Asman stûnî ewê.

Aşyaw girmey dê û ard diyar niye.

Baxewan le wextî tirêda guyê girane.

Baran ebarê - aşî egerê, baran nabarê - cûti egerê.

Bê zorna heleperê.

Be derzî bir helnakendrê.

Co be diwara hel egêrê.

Caw le çaw şerm ekat.

Ceple be destêk lê nadrê.

Cira şewqî bo xoy niye.

Dar kirmî le xoy nebê, hezar sal eji.

Dengî dehol le dûr xose.

Dengî heye w rengî niye.

Dest dest enasê.

Eger goşt girane, nexwardîni herzane.

Elêy agirî bin kaye.

Em kaseye bê jêr kase niye.

Ew çawe kuyêrbê, ke xenimî xoy nenasê.

Gul bê qincik na bê.

Giya le ser bincî xoy şin ebê.

Berhevkirin : O. Celil, C. Celil
Wesanên Ronahi

X e b a t a m e

23-25 Ilon

Festivala 2min a Ewropî ya "The World We Choose", li Parc des Expositions, li Brukselê. Em sê rojan bi raxistina belgeyên kurdi besdari wê bûn.

14 Ciri

Seva xwendekarên Zanîngeha Louvain-La-Neuve. Em bi dilanên kurdi û raxistina pirtûkan besdar bûn.

17 Ciri

Me filmeke vidêo ya belgeyî (dokumentêr) ya li ser nijadkujiya Halabca, li

Zanîngeha Louvain-La-Neuve, nişan da. Vê filmê bala nêrevanan pirr kişand û wan gelek pirsan li ser Kurd û Kurdistanê pirsin. Li ba filmê jî, me belgeyên kurdi raxistin.

26 Ciri

Me cardin filma Halabca li Brukselê, li komela Têkoşer, nişan da. Gelek kes, ji netewahiyên (cinsiyyet) cihê, besdari şevê bûn. Ji bo ku Dr Aubin Heyndrickx nikari bû were biaxive, hevalê me Jean-Pascal Zanders, ku pirtûkekê li ser çekên şimik dinivise, axaftineke gelek xweş li ser bikaranîna van çekan û pirsan kurdi çêkir (li-

rûpel 10 binêre).

12 Teşrin

Em besdar bûn seva piştgiyaya Tevger, li Köln, û me silavnamekê şand.

19 Teşrin

Em besdar bûn seva Komjîn, li Duisburg, û me silavnamekê şand.

Wesan

Me nivisarekê li ser pirsan penaberên (multecî) Kurdistanê Iraqê li Tirkîyê, di kovara giring Pax Christi ya meha Ilonê de, nivisi.

Génocide à l'arme chimique au KURDISTAN d'Irak

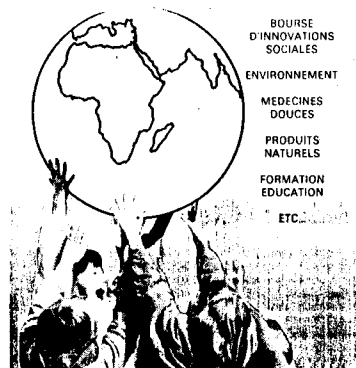
à HALABDJA

Film - video et débat

Présentation : Prof. A. Heyndrickx, toxicologue
Date : mercredi 26 octobre 88 à 19 h.
Lieu : Têkoşer
4, rue Bonneels à 1040 Bruxelles
métro Madou - Place St. Josse

Organisateur : Têkoşer, Union des Travailleurs et Etudiants Kurdes
en Belgique
4, rue Bonneels,
1040 Bruxelles

FESTIVAL EUROPEEN

the World
We Choose

HEYSEL
23-24-25 sept. '88

Têkoşer'den haberler

23-25 Eylül

Brüksel şehrinin, Parc des Expositions da düzenlenen 3 günlük "The World We Choose" 2. Avrupa Festivaline kitap ve belgesel yayınlarmızla katıldık.

14 Ekim

Louvain-La-Neuve Üniversitesi öğrencileri tarafından düzenlenen geceye folklor ve kitap sergimizle katıldık.

17 Ekim

Halabca katliamı üzerine düzenlenen belgesel bir filmi Louvain-La-Neuve üniversitesindeki bir salonda gösterdik. Film'den sonra, Kürdistan ve Halabca üzerine soru

lan soruları cevaplandırdık. Elimizdeki kitap ve belgeleri sergiledik.

26 Ekim

Brüksel'deki Têkoşer lokalinde yine Halabca üzerine hazırlanan belgesel filmi, değişik uluslardan oluşan bir gurup izledi. Dr Heyndrickx (Halabca'ya giden Belçikalı Dr) geceye katılma fırsatı bulamadığından yerine Jean-Pascal Zanders katıldı. Kimyasal silahların tarihçesi yapısı gazlarını üreten ülkeler ve tehlikeleri üzerine geniş bir bilgilendirme yaptı. Sorulan soruları cevaplandırdı. Kendisi Kimyasal Silahlar üzerine uzun ve geniş açıklamalar getiren bir kitap hazırlamaktadır.-

12 Kasım

Almanya'nın Köln şehrinde Tevger tarafından düzenlenen geceye katıldık. Destekleme mesajı sunduk.

19 Kasım

Almanya'nın Duisburg şehrinde Komjin (Kadınlar Birliği) tarafından düzenlenen geceye katıldık. Kendilerini desteklediğimizi bir mesajla duyurduk.

Yayın alanında

Türkiye'ye sığınan Iraklı Kürt Mülteciler üzerine hazırladığımız bir yazıyı "Pax Christi" dergisinin Eylül ayı sayısında yayınlattık.

